

Imperialisme Arendt en Mbembe-1

Maieutiek najaar 2023
Petra Bolhuis

Maieutiek 2023 Imperialisme

1

1

Opzet en inhoud

- Uitgangspunt voor de colleges is het onderzoek van Arendt naar het Totalitarisme.
- Termen en hoe zij deze gebruikt zijn leidend, maar er is vandaag de dag wel iets veranderd sinds 1948.
- Daarom ook de lezing van het effect van dit Imperialisme op Afrika door Mbembe uit 2013.
- Aan het eind van de colleges ga ik ook in op de opvattingen in het hedendaagse debat over Arendt, een analyse aan de hand van Neiman, Gines en anderen.

Maieutiek 2023 Imperialisme

2

2

Hoe gaan we om met de teksten?

- Eerst kort iets over beide schrijvers.
- Daarna beginnen we met de primaire tekst van Arendt (leeswijzer).
- Vervolgens de tekst van Mbembe (leeswijzer).
- Dan de overeenkomsten en verschillen.
- En de kritiek (Artikelen online, link op www.maieutiek.nl).
- We eindigen met hetgeen volgens mij de overeenkomsten zijn tussen Mbembe en Arendt en hoe zij beiden waarschuwen voor een terugkeer van allerlei vormen van racisme als een zogenaamde 'oplossing' voor de economisch sociale stagnatie en andere lastig of niet oplosbare problemen. Een oplossing die, zoals Arendt stelt, al eens heeft geleid tot totalitarisme en dat weer kan doen. (slottekst)

Verantwoording

- De colleges gaan in op deel 2 van het Totalitarisme onderzoek namelijk **Imperialisme**.
- In dat boek lezen we bij Arendt analyses over het verleden die ook vandaag de dag nog aan de orde zijn. We vinden elementen die volgens haar leiden tot totalitarisme terug in discussies met betrekking tot het koloniale verleden van Europa. Maar we zien het ook terug in de oorlog van Rusland tegen de Oekraïne. Of de invloed van China of AI- giganten in de wereld.
- Maar hoe actueel ook, haar analyse is gekleurd door de tijd waarin zij schreef. Daarom vraagt het om aanvulling vanuit een meer moderne analyse. Daar zet ik Mbembe voor in. Hij heeft een invalshoek die gebaseerd is op Foucault 's concepten van in- en uitsluiting. Hoe dat werkt voor zwarten en het continent Afrika beschrijft hij o.a. in **Kritiek van de zwarte rede**.

Arendt (1906-1975)

- Arendt is een Joodse vrouw, opgegroeid in Duitsland. Ze is een filosoof die zichzelf liever politiek denker noemt.
- Ze vlucht uit Duitsland en schrijft, uiteindelijk aangekomen in de VS, een groot onderzoek om te begrijpen wat er in Duitsland is gebeurd.
- Dat onderzoek valt uiteen in drie delen Antisemitisme, Imperialisme en Totalitarisme.
- Ze is van meet af aan controversieel om een aantal redenen. Zo ziet zij een relatie tussen antisemitisme, imperialisme en totalitarisme, en schrijft zij de Joodse slachtoffers ook een rol in de gebeurtenissen toe.

Mbembe (1957)

- Achille Mbembe is een zwarte man opgegroeid in Kameroen. Kameroen is in Duitse, Franse en Engelse handen geweest en in 1961 zelfstandig geworden. Hij studeerde aan de Sorbonne en geeft nu les in zowel Amerika als Zuid-Afrika. Hij is historicus en politiek theoreticus met als vakgebied post-kolonialisme.
- Hij denkt in de lijn van Foucault en Fanon over insluiting en uitsluiting.
- De overeenkomst met Arendt is dat hij, net als zij, niet denkt in termen van identiteit. Waar Arendt zegt totalitarisme in WOII gaat niet over Joden, zegt hij: kolonialisme en racisme gaan niet over zwarten. Wanneer je dat wel zo adresseert, zeggen beiden, dan val je in de identiteit die je is opgelegd door degenen die macht uitoefenen en onderdrukken.
- Dat gezegd hebbende kun je jezelf volgens hen alleen maar verdedigen zoals je wordt aangevallen, dus als Jood of als zwarte.

Arendt en Mbembe

Filosofie neemt afstand van de reële politieke situatie. Geschiedenis doet dat ook. Dat schept ruimte en misschien wel de verplichting om te onderzoeken welke ontwikkelingen ons gebracht hebben in de situatie waarin we nu zitten.

Arendt en Mbembe delen de mening dat we de door hen geschetste problemen bij de wortel moeten aanpakken anders valt nieuwe uitsluiting niet te voorkomen.

Deze onduidelijkheid is vandaag de dag te zien in de discussies over identiteit waarbij de deelnemers tegelijkertijd beweren dat de identiteit die hen is toegekend niet bestaat én vasthouden aan indelingen op grond van die identiteit om te bepalen wie wat mag zeggen. En ondertussen worden nieuwe groepen slachtoffer van uitsluiting en geweld.

(G)een politiek programma

- Het gaat in deze colleges om de analyse van de denkers. Daarna en daarnaast hebben verschillende (politieke) richtingen een omgang met een analyse.

Het huidige debat reageert -juist nu- op teksten over uitsluiting:

- Arendt wordt in het huidige debat gekritiseerd in haar schrijven over de positie van de zwarten in de VS en in de gekoloniseerde landen. (<https://www.digitmagazine.com/column/racism-and-how-read-hannah-arendt>)
- Mbembe wordt beschuldigd van antisemitisme. (<https://www.aljazeera.com/opinions/2020/6/19/colonial-discourses-are-stifling-free-speech-in-germany>)

We lezen Imperialisme

- Arendt schreef een groot onderzoek naar Totalitarisme.
- Dat bestaat uit drie delen
- Antisemitisme (waar ik af en toe naar zal verwijzen)
- Imperialisme (wat we nu lezen)
- Totalitarisme (waar ik volgend seizoen college over geef)
- Canovan, een kenner van met name haar politieke denken, schrijft zelfs dat dat laatste deel een 'afterthought' is. Maar het is het deel dat in alle talen vertaald is en als het hoofdwerk is gaan functioneren.

We lezen Kritiek van de zwarte rede

- Mbembe (historicus en essayist) schreef in 2000 het boek *Postkolonialisme* dat als zijn standaardwerk wordt beschouwd. *Kritiek van de zwarte rede* uit 2013 was veel controversiëler.
- Hij werkt goed samen met Macron en heeft in opdracht van Macron in 2021 een conferentie georganiseerd over Frankrijk en Afrika. Hij wil duidelijk maken dat kolonialisme erkend moet worden, óók in de manier waarop het vandaag de dag doorwerkt.
- Zijn kritiek is in die zin vergelijkbaar met Arendt. Beiden zeggen dat 'dit nooit weer' een holle frase is indien we niet begrijpen wat er is gebeurd en als we niet inzien dat de slachtoffers ten dele ook toevallige slachtoffers waren van een systeem (eind 19de en 20ste eeuws kapitalisme) dat hen misbruikte om het eigen falen niet te hoeven oplossen.
- De dreiging die deze twee schrijvers zien is dat die problemen nog steeds niet zijn opgelost. Zij zien ook de dreiging dat steeds nieuwe groepen worden aangewezen als zondebok, en daarmee zijn deze groepen de nieuwe slachtoffers.

De termen

- **Imperialisme** begint in 1884 als vervolg op het **kolonialisme** (Arendt blz. 9)
- **Ideologie** = denkwijze met de sleutel tot alles (A.68) De term heeft een relatie met **utopie** en **complottheorie**
- **Racisme** heeft specifieke vorm in **Antisemitisme**
- **Expansie** is de oplossing voor de ontstane **overbodigheid** van geld en mensen
- **Joden en joden**
- **Zwarten, witten** en het **n-woord**